

СЕРГІЙ ДЕМБІЦЬКИЙ,

доктор соціологічних наук, провідний науковий співробітник відділу методології та методів соціології Інституту соціології НАН України (01021, Київ, вул. Шовковична, 12)

SERHII DEMBITSKYI,

Doctor of Sciences in Sociology, Leading Research Fellow at the Department of Methodology and Methods of Sociology, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine (12, Shovkovychna St., Kyiv, 01021)

e-forge@me.com

<https://orcid.org/0000-0002-7958-3557>

Геополітичні орієнтації населення України у 2018–2020 роках: динаміка змін та сучасний стан

Проблематика геополітичних орієнтацій перебуває в центрі уваги досліджень особливостей політичної культури українського суспільства. Перш за все це зумовлено цілеспрямованою євроінтеграційною політикою України, що виражається у співробітництві з Європейським Союзом, відповідною угодою про асоціацію, а також діяльністю міністерств та відомств¹. Підтримка цієї діяльності здійснюється також з боку наукової спільноти² та організацій громадського сектору³. Понад те, цей геополітичний напрям заявлений у назві однієї з ключових партій Верховної Ради України нинішнього скликання.

Отже, в інституційному вимірі проєвропейський геополітичний вектор не підлягає сумніву. Разом із тим, питання геополітичної спрямованості серед населення України є більш суперечливим, а відтак потребує детального вивчення з метою отримання фактологічної бази для здійснення ефективної інформаційної політики, а також фіксації можливих загроз євроінтеграційним процесам⁴.

1 Див., напр.: [Міністерство інфраструктури України, 2021; Міністерство юстиції України, 2021; Фонд державного майна України, 2021].

2 Див., напр.: [Пирожков, 2019].

3 Див., напр.: [Золкіна, 2014].

4 Звичайно, загрози можуть мати й інституційний характер (низька ефективність реформ, нездатність захистити національні інтереси, корупція тощо), але це питання виходить за межі розгляду в цій статті.

Маючи досвід концептуального, методологічного та емпіричного дослідження геополітичних орієнтацій населення України [Дембіцький, 2019: сс. 34–63, 159–179], у цій статті я планую проаналізувати динаміку змін геополітичних орієнтацій населення України в період 2018–2020 років. Фокусування на цьому періоді зумовлене тим, що на момент фактичного початку президентських перегонів 2018 року Україна та Європейський Союз вже більш як рік виконували Угоду про асоціацію. Таким чином, різні політичні сили були змушені вибудовувати свою політичну комунікацію, беручи до уваги цей об'єктивний факт державного розвитку України. Крім того, не менш важливим чинником зміни геополітичних орієнтацій є й новий досвід частини населення України, що сформувався внаслідок використання нових можливостей, наданих асоціацією між Європейським Союзом та Україною.

Не менш важливою є проблема геополітичних орієнтацій щодо Російської Федерації, зумовлена конфліктом на Сході України, а також анексією Автономної республіки Крим. Але класична в українській соціології дихотомія «Захід–Схід» не скасовує інших геополітичних можливостей, а отже, і геополітичних орієнтацій. З огляду на це я заторкну питання геополітичних орієнтацій не лише у розрізі головного цивілізаційного вибору, а й під кутом зору додаткових геополітичних можливостей (Балтійська Асамблея, Вишеградська Четвірка, США, ГУАМ, Туреччина).

Вибір цих додаткових геополітичних акторів зумовлений от чим. Балтійська Асамблея та Вишеградська Четвірка є нашими найближчими сусідами у Європейському просторі, що тісно взаємодіють з Україною на рівні міграційних процесів та політичної підтримки. США є ключовим геополітичним гравцем у світі, а його діяльність має безпосереднє значення для стримування агресії Російської Федерації на Донбасі. Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ включає Грузію, Україну, Азербайджан та Молдову, тобто країни, що мають територіальні конфлікти із квазідержавними утвореннями, підтримуваними Російською Федерацією. До складу населення Туреччини входить значна кількість кримськотатарського народу, окрім того, вона є важливим геополітичним актором у Причорномор'ї.

Поняття геополітичних орієнтацій та геополітичних позицій

Я розглядаю *геополітичні орієнтації* як набір установок політичної спільноти щодо зовнішніх джерел владних відносин у глобальній перспективі. Це визначення фокусує увагу на двох принципових моментах концептуалізації геополітичних орієнтацій: 1) суб'єктах геополітичної взаємодії — нації як уявленій спільноті [Андерсон, 2001], а також державних і наддержавних інститутах, що відповідають за різні питання міжнародної взаємодії (далі — геополітичні актори); 2) оцінних судженнях, сформульованих на мікрорівні (з боку представників політичної спільноти) щодо зовнішніх макроструктур (геополітичних акторів); при цьому я виходжу з того, що такі судження респондентів переважно

зроблено з позиції їхнього розуміння національних інтересів України на певному етапі [Дембіцький, 2019: сс. 34–37].

У процесі розроблення інструментів вимірювання геополітичних орієнтацій населення України я визначив чотири їх ключові елементи [Дембіцький, 2019: сс. 38–61]: 1) оцінка пріоритетності співробітництва з геополітичним актором (загальна геополітична відкритість); 2) оцінка політики геополітичного актора щодо своєї (респондентової) держави (ступінь продуктивності поточної геополітичної взаємодії); 3) ставлення до військової співпраці з геополітичним актором (геополітична кооперація у сфері безпеки); 4) ставлення до втручання геополітичного актора в політику своєї держави (прийняття геополітичного актора як старшого партнера).

Не менш важливим поняттям для подальшого аналізу є *геополітична позиція індивіда, або інтегральний вияв його геополітичних орієнтацій щодо конкретного геополітичного актора*. Геополітичні позиції задаються ступенем узгодженості різних установок, а також готовністю індивіда формувати думку про різні аспекти геополітичної ситуації. Усього я виокремлюю п'ять різновидів геополітичних позицій [Дембіцький, 2019: сс. 62–63]:

- негативна, що характеризується переважанням негативних оцінок;
- нейтральна, що характеризується переважанням проміжних оцінок (кожна така оцінка допускає наявність як позитивних, так і негативних елементів геополітичної взаємодії);
- невизначена, що характеризується нездатністю або небажанням сформулювати думку з ключових геополітичних питань;
- амбівалентна, що характеризується наявністю цілком позитивних оцінок за одними напрямками геополітичного співробітництва та цілком негативних — за іншими;
- позитивна, характеризується переважанням позитивних оцінок.

Методи дослідження

Дизайн. Як емпіричну базу використано результати п'яти опитувань, результати яких репрезентують думку дорослого населення України (від 18 років і старших). Вибірки всіх досліджень побудовані на підставі стратифікації (регіон і тип населеного пункту) та квотування (стать і вік). Ключові характеристики вибірок наведено далі (див. табл. 1). Усі опитування були зорганізовані Інститутом соціології НАН України в межах дослідницького проекту «Політична культура українського суспільства: тенденції розвитку в умовах новітніх викликів» та соціологічного моніторингу «Українське суспільство».

Інструменти. Для вимірювання геополітичних орієнтацій щодо Європейського Союзу та Російської Федерації використано соціологічні тести «EU-geopol» та «RF-geopol» відповідно [Дембіцький, 2019: сс. 191–192]. Подання результатів зазначених соціологічних тестів здійснено за допомоги адитивних значень вказаних методик, а також класифікаторів, які дають змогу визначити геополітичну позицію респондентів на підставі їхніх відповідей на запитання-індикаторів тестів.

Характеристики вибірок опитувань

Дослідження (дата)	N	Відсоток чоловіків	Відсоток жінок	Середній вік
Дослідження політичної культури українського суспільства (11.2018)	600	45,0	55,0	47,0
Дослідження політичної культури українського суспільства (05.2019)	600	45,0	55,0	47,0
Соціологічний моніторинг Інституту соціології НАНУ (08–09.2019)	1800	45,3	54,7	46,1
Дослідження політичної культури українського суспільства (09.2019)	600	45,3	54,7	46,7
Соціологічний моніторинг Інституту соціології НАНУ (09–10.2020)	1800	45,4	54,6	47,0

Тести, застосовані для дослідження геополітичних орієнтацій щодо інших геополітичних напрямів (Балтійська Асамблея, Вишеградська Четвірка, США, ГУАМ і Туреччина), побудовані за тими самими принципами, що й «EU-geopol» та «RF-geopol»¹.

Окремо слід спинитися на інтерпретаційних особливостях адитивних значень тестів. Для кожного тесту вони можуть дорівнювати від –4 до +4. При цьому я виходжу з того, що значення від –2 і нижчі свідчать про дуже несприятливі для співробітництва геополітичні орієнтації населення, від 2 і вищі — про дуже сприятливі.

Статистичний аналіз. У межах цієї статті я використовую методи описової статистики з метою окреслення найзагальнішого стану геополітичних орієнтацій населення України. Також використано ієрархічний кластерний аналіз (метод Варда) з метою узагальнення сили геополітичних орієнтацій у багатовимірній моделі. Усі обрахунки здійснено в середовищі статистичної обробки R (версія 4.0.1).

Динаміка змін геополітичних орієнтацій населення України у 2018–2020 роках

Для відповіді на питання про особливості зміни геополітичних орієнтацій щодо Європейського Союзу та Російської Федерації впродовж двох останніх років буде використано два показники: розподіл геополітичних позицій респондентів (див. табл. 2–3), а також силу геополітичних орієнтацій, що розрахована з використанням адитивного значення (див. рис.).

Європейський Союз. Ставлення населення України до західної геополітичної перспективи поступово поліпшувалося. Якщо наприкінці 2018 року баланс між позитивними і негативними геополітичними позиціями був від’ємним (при

¹ У дослідженні ставлення до сфери військового співробітництва за такими напрямками, як Балтійська Асамблея, Вишеградська Четвірка, США і Туреччина використано те саме запитання, що стосується оцінки військового співробітництва з НАТО.

цьому переважання негативних позицій не досягало 5%), то за два роки кількість позитивних позицій удвічі перевищила кількість негативних (див. табл. 2). Цікавим моментом є те, що у 2018 та 2019 роках кількість респондентів, що мали чітку (негативну або позитивну) геополітичну позицію, не перевищувала 60%. А у хвилі 2020 року кількість їх досягла двох третин респондентів.

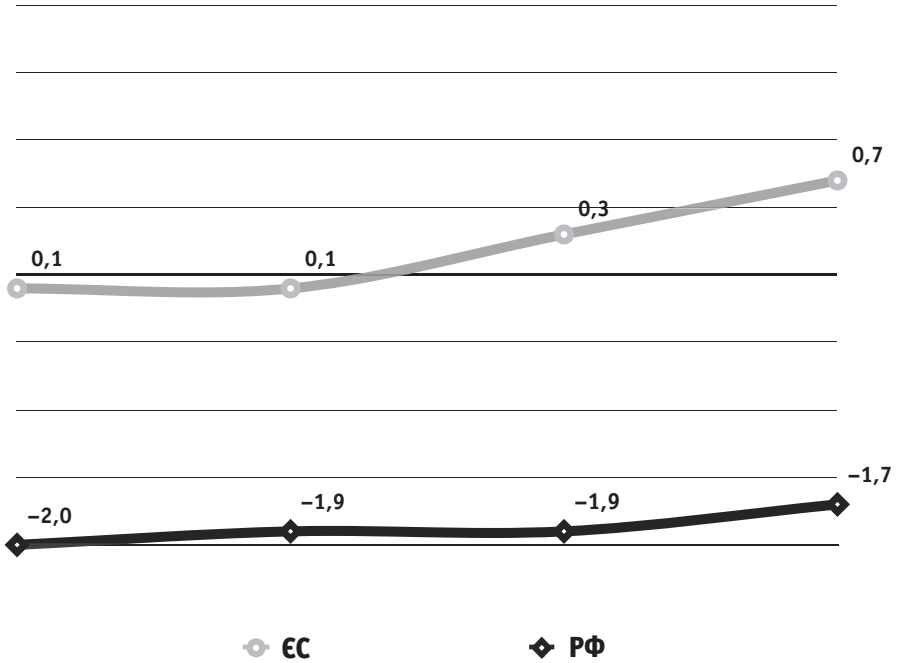

Рис. Динаміка індексу геополітичних орієнтацій щодо Європейського Союзу та Російської Федерації, середні значення¹

Таблиця 2

Розподіл геополітичних позицій респондентів щодо Європейського Союзу, %

Геополітична позиція щодо ЄС	Опитування				
	11.2018	04.2019	08.2019	09.2019	09.2020
Негативна	31,5	29,7	23,9	20,8	21,3
Амбівалентна	11,5	9,8	8,8	10,8	5,5
Нейтральна	22,8	20,8	25,2	23,8	16,1
Невизначена	6,8	10,7	7,8	8,5	12,4
Позитивна	27,3	29,0	34,2	36,0	44,7
Баланс крайніх позицій	-4,2	-0,7	11,3	15,2	23,4

Характер змін сили геополітичних орієнтацій можна простежити за графіком (див. рис.). Судячи з нього, переломний момент (принаймні якщо говорити

1 Для побудови графіка було використано результати чотирьох опитувань (першого, другого, третього і п'ятого), оскільки третє і четверте опитування проведені майже в той самий час. При цьому третє опитування базується на значно більшій вибірці, а отже, його результати мають бути надійнішими.

про період з 11.2018 по 09.2020) настав у середині 2019 року. З того часу індекс зріс приблизно на 10% щодо його максимального діапазону.

Російська Федерація. Ставлення населення України до Російської Федерації як до геополітичного партнера виглядає значно стабільнішим у досліджуваний період (див. табл. 3). Очевидно, що баланс між позитивними і негативними геополітичними позиціями був і залишається суттєво від'ємним. Майже в кожній хвилі відповідна величина, з невеликими флуктуаціями, перебуває на рівні 60%. Утім, в останній хвилі баланс між крайніми позиціями поліпшується більш ніж на 10%. Говорячи про загальну кількість респондентів із чіткою геополітичною позицією, можна відзначити відмінний порівняно з попереднім випадком патерн. Так, відповідна кількість респондентів перших чотирьох хвиль становила близько трьох чвертей усіх респондентів, а у 2020 році кількість їх дещо зменшилася.

Таблиця 3

**Розподіл геополітичних позицій респондентів
щодо Російської Федерації, %**

Геополітична позиція щодо РФ	Опитування				
	11.2018	04.2019	08.2019	09.2019	09.2020
Негативна	67,0	65,8	68,3	68,8	59,5
Амбівалентна	6,0	5,7	5,0	5,2	4,4
Нейтральна	9,8	10,0	8,8	11,2	10,5
Невизначена	8,0	9,3	7,8	7,5	13,3
Позитивна	9,2	9,2	10,0	7,3	12,3
<i>Баланс крайніх позицій</i>	-57,8	-56,6	-58,3	-61,5	-47,2

Судячи з показників індексу геополітичних орієнтацій (див. рис.), сила позитивних зрушень, зафіксованих у 2020 році, становить близько 4% стосовно максимального діапазону індексу.

***Сучасний стан геополітичних орієнтацій
населення України щодо Європейського Союзу
та Російської Федерації***

Детальний опис сучасного стану геополітичних орієнтацій передбачає відповідь на значну кількість аналітичних запитань. Утім, в межах цієї статті я зосереджуся на найголовніших аспектах вказаної проблеми: окремих складових геополітичних орієнтацій, поширеності різних комбінацій геополітичних позицій, регіональних та електоральних особливостях, а також на сучасному стані геополітичних орієнтацій у рамках багатовимірної моделі. Тут і далі буде використано дані 2020 року ($N = 1800$).

Окремі складові геополітичних орієнтацій. Перш за все розгляньмо геополітичні установки респондентів, що дають змогу сформувати уявлення про їхню загальну геополітичну відкритість, оцінку продуктивності поточної геополітичної взаємодії та актуальності кооперації у сфері безпеки, а також прийняття геополітичного актора як старшого партнера.

Геополітичну відкритість оцінено за допомоги запитання про ступінь пріоритету співробітництва з тим чи тим геополітичним актором (див. табл. 4). Дещо умовно, на підставі розгляду змістовних варіантів відповіді, тобто без варіанта «Важко сказати», розподіли відповідей щодо Європейського Союзу та Російської Федерації можна назвати оберненими. У результаті часткова або повна відкритість щодо Європейського Союзу як геополітичного партнера становить принаймні¹ 69,5%, а щодо Російської Федерації — принаймні 37,2%.

Таблиця 4

Розподіл відповідей на запитання щодо пріоритету співробітництва з ЄС та РФ, %

Варіант відповіді	Європейський Союз	Російська Федерація
Низький пріоритет: співробітництво необхідно скорочувати	12,4	45,1
Ситуаційний пріоритет: інтенсивність співробітництва залежить від виконуваних завдань	26,0	21,1
Високий пріоритет: співробітництво має стратегічно важливий характер	43,5	16,1
Важко сказати	18,1	17,8

Оцінку продуктивності поточної геополітичної взаємодії фіксовано за допомоги запитання щодо міри, якою геополітичний актор враховує під час взаємодії інтереси України (див. табл. 5). У цьому випадку оцінки як щодо Європейського Союзу, так і щодо Російської Федерації стають більш негативними. Але якщо для Європейського Союзу модальна категорія зміщується до проміжного варіанта відповіді, а негативний і позитивний варіанти майже врівноважують один одного, то для Російської Федерації в цілому негативна картина стає ще гіршою. В результаті 61,3% опитаних вважають, що хоча б якась частина інтересів України враховується Європейським Союзом, а у випадку Російської Федерації цей показник зменшується до 22,1%.

Таблиця 5

Розподіл відповідей на запитання щодо врахування інтересів України з боку ЄС та РФ, %

Варіант відповіді	Європейський Союз	Російська Федерація
Інтереси України не враховуються	23,9	63,0
Враховується менша частина інтересів України	40,0	17,1
Враховується більшість інтересів України	21,3	5,0
Важко сказати	14,8	14,9

З очевидних причин в разі оцінки актуальності військового співробітництва з Європейським Союзом запитання стосувалося співробітництва з НАТО. Незважаючи на суттєво більшу кількість респондентів, яким було важко сфор-

1 Я вживаю слово «принаймні», бо певна кількість респондентів, які обрали варіант відповіді «Важко сказати», можуть насправді схилитися до надання ситуаційного або високого пріоритету.

мулювати свою думку (в обох випадках — близько 27%), загальна картина є досить чіткою (див. табл. 6). Так, абсолютна більшість респондентів вважають, що військового співробітництва з Російською Федерацією допускати не можна, й майже половина всіх опитаних дотримуються думки про необхідність військового співробітництва з НАТО.

Таблиця 6

Розподіл відповідей на запитання щодо військового співробітництва України з НАТО та РФ, %

Варіант відповіді	НАТО	Російська Федерація
Такого співробітництва не можна допускати	23,9	55,7
Таке співробітництво є необхідним	49,3	17,5
Важко сказати	27,3	26,8

Прийняття геополітичного актора як старшого партнера оцінювалося за допомоги запитання про ставлення до можливого впливу Європейського Союзу та Російської Федерації на внутрішньополітичне життя України (див. табл. 7). Картина з оцінками щодо Російської Федерації залишається досить схожою на оцінки вже розглянутих складових геополітичних орієнтацій. Однак слід зауважити, що принаймні 30,0% опитаних допускають позитивні наслідки такого впливу. У випадку Європейського Союзу їх кількість збільшується до 66,9%. Водночас кількість респондентів, упевнених у позитивних результатах такого впливу з боку Європейського Союзу, перевищує в 4 рази кількість респондентів, які вірять у позитивний вплив з боку Російської Федерації.

Таблиця 7

Розподіл відповідей на запитання щодо можливого впливу на внутрішньополітичне життя України з боку ЄС та РФ, %

Варіант відповіді	Європейський Союз	Російська Федерація
Цей вплив є руйнівним для України	19,2	55,6
Наслідки впливу можуть бути як позитивними, так і негативними	32,1	21,5
Цей вплив піде Україні на користь	34,8	8,2
Важко сказати	13,9	14,7

Поширеність геополітичних позицій: крос-класифікація. Вище я розглянув розподіл респондентів за їхніми геополітичними позиціями. Утім, ця інформація була наявна окремо для геополітичних позиції щодо Європейського Союзу, з одного боку, і Російської Федерації — з іншого. Далі наведено найбільші за кількістю респондентів п'ять крос-класифікаційних позицій (див. табл. 8). Разом ці п'ять груп становлять дві третини опитаних. Як видно, значний приріст фіксується в категорії респондентів, які позитивно оцінюють співпрацю з Європейським Союзом та негативно — з Російською Федерацією. Упродовж двох років ця категорія осіб завжди була найчисленнішою й поступово збільшувалася. Водночас кількість осіб, що мають діаметрально протилежну позицію, майже не змінилася.

Таблиця 8

Найпоширеніші геополітичні позиції: крос-класифікація, %

Позиція щодо ЄС	Позиція щодо РФ	Розмір групи у 2020 році (зміни порівняно із 2018 роком)
Позитивна	Негативна	36,6 (+13,6)
Нейтральна	Негативна	8,7 (-7,5)
Негативна	Негативна	7,2 (-8,3)
Невизначена	Невизначена	6,9 (+5,6)
Негативна	Позитивна	6,9 (-0,1)

Отже, співвідношення осіб, які належать до однієї з указаних антагоністичних груп, значно зміцнило прозахідні та антиросійські позиції в Україні загалом (з 3 : 1 у 2018 до 5 : 1 у 2020). Разом із тим спостерігається суттєва регіональна специфіка. У Західному регіоні це співвідношення становить 118 : 1, у Центральному — 9 : 1, у Південному — 1 : 1, у Східному — 1,4 : 1, на Донбасі — 1 : 1,3¹.

Регіональна специфіка геополітичних орієнтацій. Цілком очікувано на Заході України спостерігається найсильніша підтримка європейського геополітичного вектора, а також найсильніший спротив щодо російського (див. табл. 9). Понад те, позитивну геополітичну позицію у першому випадку та негативну у другому посідає абсолютна більшість опитаних. Схожий патерн у розподілі позицій респондентів фіксується і в Центрі України. Втім, він виражений дещо слабше. Загалом населення Заходу та Центру України (сукупний розмір підвибірki у цьому дослідженні — 62,2%) утворює прозахідний та антиросійський ареал у межах України.

Таблиця 9

Геополітичні позиції щодо ЄС та РФ у різних регіонах України, %

Геополітична позиція	Регіон та геополітичний актор									
	Захід		Центр		Південь		Схід		Донбас	
	ЄС	РФ	ЄС	РФ	ЄС	РФ	ЄС	РФ	ЄС	РФ
Негативна	5,6	83,3	15,1	66,6	40,3	31,3	36,4	43,6	36,0	28,1
Амбівалентна	4,0	2,8	5,6	3,3	5,7	6,6	6,5	5,1	6,1	9,6
Нейтральна	13,1	5,2	16,1	8,4	18,5	19,0	16,1	13,4	23,7	19,3
Невизначена	12,0	6,6	11,1	11,4	16,1	28,4	12,7	12,8	13,2	23,7
Позитивна	65,3	2,1	52,1	10,3	19,4	14,7	28,2	25,1	21,1	19,3
<i>Баланс крайніх позицій</i>	59,7	-81,2	37,0	-56,3	-20,9	-16,6	-8,2	-18,5	-14,9	-16,8

Південний та Східний регіони, а також Донбас демонструють суттєво відмінну ситуацію. По-перше, в кожному з цих регіонів негативна геополітична позиція переважає над позитивною, незалежно від того, про якого геополітич-

1 *Захід:* Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області. *Центр:* Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська, а також місто Київ. *Південь:* Миколаївська, Одеська та Херсонська області. *Схід:* Дніпропетровська, Запорізька та Харківська області. *Донбас:* Донецька та Луганська області. Опитування проведено тільки на підконтрольних Україні територіях Сходу.

ного актора йдеться — про Європейський Союз чи про Російську Федерацію. По-друге, незважаючи на те, що модальною геополітичною позицією в кожному із цих регіонів є негативна, її розмір не досягає абсолютної більшості.

Таким чином, у південно-східному ареалі, включно з Донбасом (сукупний розмір підвибірки у нашому дослідженні — 37,7%), спостерігається значна неоднорідність геополітичних орієнтацій серед населення. При цьому ступінь негативу стосовно Російської Федерації та Європейського Союзу є дуже близьким на Донбасі та на Півдні України.

Електоральна специфіка геополітичних орієнтацій. Можливо, аналіз електоральних симпатій у розрізі геополітичних орієнтацій є найцікавішим, оскільки однією із головних складових політичного вибору індивіда є його зовнішньополітичні переваги. Важливо зазначити, що задля надійності оцінок у цій частині статті я приділив увагу найпоширенішим електоральним позиціям (n_i яких у вибірці становить 100 чи більше респондентів).

Серед потенційного електорату політичних партій «Батьківщина», «Європейська солідарність» та «Слуга народу» абсолютну більшість становлять індивіди, які посідають позитивну геополітичну позицію щодо Європейського Союзу (див. табл. 10). Однак особливо треба виокремити прихильників Європейської солідарності, серед яких 8 із 10 опитаних зорієнтовані на Європейський Союз, а кількість прихильників східного геополітичного вектора становить лише близько 3%.

Окреме місце посідають прихильники Опозиційної платформи «За життя» та ті, хто не планує брати участі в парламентських виборах. І якщо серед останніх кількість осіб з негативними та позитивними поглядами щодо співпраці з Європейським Союзом є майже однаковою, то абсолютна більшість електорату Опозиційної платформи «За життя» виявляє негативну геополітичну позицію.

Таблиця 10

Геополітичні позиції щодо ЄС у різних групах електорату, %

Геополітична позиція	Електоральні вподобання*					
	ЄвС	СН	Б-на	Не визн.	Не план.	ОПЗЖ
Негативна	2,9	14,9	15,7	17,1	27,1	55,2
Амбівалентна	1,4	6,0	6,8	5,2	7,4	3,3
Нейтральна	10,7	16,6	15,7	17,9	17,1	16,0
Невизначена	5,0	10,2	9,8	16,2	16,0	10,5
Позитивна	80,0	52,3	52,0	43,6	32,2	14,9
<i>Баланс крайніх позицій</i>	<i>77,1</i>	<i>37,4</i>	<i>36,3</i>	<i>26,5</i>	<i>5,1</i>	<i>-40,3</i>

* Скорочення для цієї та наступної таблиці: Б-на — Батьківщина, ЄвС — Європейська солідарність, ОПЗЖ — Опозиційна платформа «За життя», СН — Слуга народу, Не визн. — не визначився з партією, Не план. — не планують голосувати.

У випадку геополітичних позицій щодо Російської Федерації до симпатиків політичних партій «Батьківщина», «Європейська солідарність» та «Слуга народу» також додається група респондентів з невизначеною позицією (див. табл. 11). В усіх цих групах абсолютна більшість посідає негативну геополітичну по-

зицію. Знову ж таки, серед вказаних груп саме електорат Європейської солідарності є найбільш консолідованим.

Цікаво, що прихильників Опозиційної платформи «За життя» не можна з певністю назвати прибічниками співпраці з Російською Федерацією, оскільки співвідношення між кількістю респондентів, які мають позитивну та негативну геополітичну позицію, становить 3 до 2. Утім, можливим поясненням такої ситуації є небажання окремих респондентів розкривати свої справжні геополітичні вподобання щодо Російської Федерації. Так, кількість прихильників Опозиційної платформи «За життя» у вибірці, які мають невизначену геополітичну позицію стосовно Росії, є найбільшою, якщо розглядати респондентів з чіткими електоральними перевагами.

Таблиця 11

Геополітичні позиції щодо РФ у різних групах електорату, %

Геополітична позиція	Електоральні уподобання*					
	ЄвС	Не визн.	СН	Б-на	Не план.	ОПЗЖ
Негативна	87,1	64,3	61,5	60,8	46,1	23,3
Амбівалентна	3,6	4,1	5,6	2,0	5,2	5,6
Нейтральна	2,9	8,1	12,8	7,8	14,9	17,8
Невизначена	3,6	14,7	10,3	10,8	21,9	17,8
Позитивна	2,9	8,7	9,8	18,6	11,9	35,6
<i>Баланс крайніх позицій</i>	<i>-84,9</i>	<i>-55,6</i>	<i>-51,7</i>	<i>-42,2</i>	<i>-34,2</i>	<i>12,3</i>

Сучасний стан геополітичних орієнтацій населення України у багатовекторному вимірі

Тепер розгляньмо геополітичні орієнтації щодо Балтійської Асамблеї, Вишеградської Четвірки, США, ГУАМ і Туреччини (див. табл. 12). Як видно, цих геополітичних акторів можна розділити на дві групи. До першої належать Балтійська Асамблея, Вишеградська Четвірка і США, до другої — ГУАМ і Туреччина.

Таблиця 12

Геополітичні позиції за додатковими зовнішньополітичними напрямками, %

Геополітична позиція	Геополітичні актори*				
	БА	ВЧ	США	ГУАМ	ТУР
Негативна	15,9	14,2	20,4	14,5	17,0
Амбівалентна	5,8	6,9	6,0	6,2	9,7
Невизначена	23,6	23,1	18,8	34,2	26,0
Нейтральна	17,1	20,4	18,6	24,3	26,0
Позитивна	37,6	35,3	36,2	20,8	21,3
<i>Баланс крайніх позицій</i>	<i>21,7</i>	<i>21,1</i>	<i>15,8</i>	<i>6,3</i>	<i>4,3</i>

* Скорочення у цій та наступній таблиці: БА — Балтійська Асамблея, ВЧ — Вишеградська Четвірка, США — Сполучені Штати Америки, ГУАМ — Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ, ТУР — Туреччина.

Перша група характеризується відчутним переважанням позитивних геополітичних позицій над негативними. Фактично розподіл геополітичних позицій

за відповідними напрямками є дуже близьким до розподілу щодо Європейського Союзу. Ключові відмінності порівняно з Європейським Союзом полягають у більшій представленості респондентів з невизначеною геополітичною позицією. При цьому кількість респондентів з негативною позицією щодо Балтійської Асамблеї та Вишеградської Четвірки є навіть дещо меншою.

Друга група характеризується ще більшою кількістю респондентів, які мають невизначену геополітичну позицію щодо відповідних акторів (особливо у випадку ГУАМ). Таке збільшення невизначеності відбувається за рахунок зменшення кількості респондентів із позитивною геополітичною позицією.

Якщо взяти до уваги додаткові напрями геополітичного співробітництва, це відкриває можливість оцінки українського суспільства не у двовимірній системі (Європейський Союз vs Російська Федерація), а у багатовимірній. У разі нашого дослідження можна говорити про сім таких напрямів. Для узагальнення даних був застосований ієрархічний кластерний аналіз, для якого було використано адитивні значення тестів як вхідні параметри. У результаті було отримано 8 груп респондентів (див. табл. 13).

Таблиця 13

Результати кластеризації респондентів за сімома геополітичними напрямками

№	Назва групи (розмір групи, %)	Центроїди для геополітичних акторів						
		ЄС	БА	ВГ	США	ГУАМ	ТУР	РФ
1	Орієнтована на Захід (8,9)	2,9	2,9	1,9	2,4	-1,0	0,7	-3,7
2	Загальновідкрита (15,1)	1,4	1,4	1,5	1,3	0,9	1,2	0,4
3	Орієнтована на Росію (14,4)	-2,6	-1,8	-1,5	-2,6	-0,2	-1,5	1,4
4	Антиросійська — 1 (23,7)	1,9	1,6	1,5	1,5	0,6	1,1	-3,5
5	Геополітично закрита (5,8)	-2,4	-1,8	-1,9	-2,5	-1,6	-2,0	-3,0
6	Антиросійська — 2 (8,5)	3,3	3,7	3,3	3,5	2,5	2,3	-3,7
7	Геополітично скептична (16,1)	-0,3	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-0,4	-0,5
8	Орієнтована на ЄС (7,5)	0,9	-0,4	-0,3	-0,3	-0,8	-0,6	-3,3

Фактично повну геополітичну відкритість демонструє група № 2. У цій групі респондентів фіксуються досить позитивні оцінки щодо всіх геополітичних акторів, окрім Російської Федерації. Але і в останньому випадку груповий центроїд демонструє додатне значення.

Три групи є переважно відкритими у геополітичному вимірі. Насамперед це стосується груп № 4 та № 6, що демонструють геополітичну закритість лише щодо Російської Федерації. Далі йде група № 1, представники якої зорієнтовані переважно на Захід.

Дві групи характеризуються відкритістю лише до одного із геополітичних акторів: у групі № 3 це Російська Федерація, у групі № 8 — Європейський Союз.

Групу № 7 можна назвати геополітично скептичною. Так, її центроїди щодо всіх геополітичних акторів демонструють від'ємні значення, які, утім, є досить близькими до 0. Нарешті, найбільшу геополітичну закритість демонструє група № 5.

Обговорення

Напрямок розвитку геополітичних орієнтацій. Оцінюючи зміни геополітичних орієнтацій щодо Європейського Союзу, слід вказати на їхню позитивну динаміку. При цьому вказані зміни почалися у проміжок між квітнем та серпнем 2019 року, тобто приблизно через два роки після набуття повною мірою чинності Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Імовірно, саме поглиблення справжніх євроінтеграційних процесів, результатами яких змогли скористатися широкі верстви населення України, є ключовим фактором позитивних змін. Разом із тим агреговане адитивне значення тесту «EU-geopol» станом на вересень 2020 року (0,7) вказує на те, що в загальнонаціональному масштабі ще зарано говорити про прозахідну геополітичну спрямованість (від 2,0 і вище). Найближче до стану такої геополітичної свідомості перебуває населення Заходу України (1,8), натомість населення Центру, умовно кажучи, пройшло половину шляху (1,1). Водночас на Півдні (-0,41), Сході (-0,27) та на Донбасі (-0,52) євроінтеграційну ситуацію можна назвати ще доволі несприятливою.

Своєю чергою, змін геополітичних орієнтацій щодо Російської Федерації майже не відбувалося, за винятком деякого пом'якшення у 2020 році. На даний момент ситуація в цілому по Україні (-1,7) є близькою до антиросійської (від -2,0 і нижче). При цьому на Заході (-2,9) та в Центрі України (-2,1) геополітичні орієнтації слід назвати саме антиросійськими, а ось на Півдні (-0,7), Сході (-0,8) та на Донбасі (-0,2) вони просто належать до помірно негативного спектра.

Геополітичні установки. Оцінки Європейського Союзу та Російської Федерації як геополітичних партнерів демонструють два відмінні патерни. У випадку Європейського Союзу різні установки мають відмінну специфіку, а у випадку Російської Федерації — спільну.

В останньому випадку такі характеристики, як загальна геополітична відкритість, оцінки продуктивності поточної геополітичної взаємодії та актуальності кооперації у сфері безпеки, а також ставлення до геополітичного актора як до старшого партнера викликають серед респондентів переважно негативні реакції.

У випадку ж Європейського Союзу за переважної геополітичної відкритості, а також визнання важливості співробітництва у військовій сфері оцінки продуктивності поточної геополітичної взаємодії та ставлення до геополітичного актора як до старшого партнера є більш суперечливими.

Крос-класифікаційний вимір геополітичних позицій. Одним з ключових результатів розвитку геополітичних орієнтацій населення України є значне збільшення частки осіб, котрі позитивно сприймають західний вектор розвитку України та негативно — східний. Водночас кількість осіб із протилежними геополітичними позиціями залишилася майже незмінною.

Найсильніше цей результат проявляється на Заході та в Центрі України. А ось в інших макрорегіонах співвідношення протилежних позицій є майже однаковим. Це вказує на те, що ймовірність певного політичного напруження з

приводе зовнішньополітичного вектора розвитку існує передусім в південних та східних областях України, а також на Донбасі. В інших місцях України чітка проросійська позиція вже зараз виявилася у статусі маргінальної.

Важливим показником також є зменшення загального геополітичного негативізму, який визначається кількістю опитаних, котрі дотримуються негативної геополітичної позиції як щодо Європейського Союзу, так і щодо Російської Федерації. Так, розмір відповідної групи зменшився більш ніж удвічі і становить менш як 10%. Ця тенденція також може свідчити про успіхи євроінтеграційних процесів в Україні.

Регіональна та електоральна специфіка. В регіональному вимірі Україна умовно поділяється на два великі регіони. Для першого, що складається із Західної та Центральної України, характерні чіткі прозахідна та антиросійські позиції. На інших територіях як Європейський Союз, так і Російська Федерація отримують значну кількість негативних оцінок, які дещо переважають над позитивними. Я вважаю, що ситуація в Південній та Східній Україні, а також на Донбасі свідчить про трансформацію геополітичних орієнтацій відповідної частини населення.

Разом із тим в електоральному розумінні можна виокремити три групи¹: 1) потенційних виборців політичних партій «Слуга народу», «Батьківщина», «Європейська солідарність», а також тих, хто на момент опитування ще не визначився; 2) потенційних виборців Опозиційної платформи «За життя»; 3) абсентеїстів, або тих, хто не планує брати участі у виборах. Перша група є переважно прозахідною, а також антиросійською. Друга демонструє невелике переважання проросійських оцінок над антиросійськими, але в той же час значно виразніше несприйняття західного вектора. Остання ж група переважно негативно оцінює східний вектор співробітництва, а щодо західного негативні та позитивні оцінки за своєю кількістю дуже близькі.

Отже, регіональний та електоральний чинники, умовно кажучи, демонструють вектори сил, що визначатимуть динаміку змін геополітичних орієнтацій населення України. Якщо західні області вже реалізували потенціал відповідних змін, то в Центрі продовжується зміцнення євроінтеграційного вектора. Водночас ширшому прийняттю західного вектора розвитку на Півночі, Сході, а також на Донбасі заважатимуть окремі політичні сили, які мають досить високу підтримку в цій частині України.

Геополітична багатомірність. Близько половини опитаних (47,3%) демонструють геополітичну відкритість за майже усіма запропонованими у дослідженні напрямками співробітництва (з відомих причин головний виняток — Російська Федерація). Ще 16,4% респондентів так чи інакше демонструють геополітичну відкритість щодо Європейського Союзу. Отже, євроінтеграційна політика, навіть якщо її розглядати у ширшому контексті, а не як єдину можливу стратегію, за сприятливих умов має отримувати підтримку майже двох третин населення України.

¹ Звичайно ми розглядаємо лише проаналізовані групи, а не всі можливі.

Цікавим фактом є те, що досить сильні позитивні установки (адитивне значення тесту > 1) щодо співпраці з Російською Федерацією асоціюються з негативними установками за майже всіма іншими напрямками (розмір цієї групи — 14,3%). Винятком є ГУАМ. Адитивне значення відповідного тесту є дуже близьким до 0. Можливо, в цьому разі спрацьовує належність країн-членів ГУАМ до колишнього СРСР, а також відсутність інтеграції їх до проектів західного партнерства.

Нарешті, приблизно кожен п'ятий з опитаних (21,9%) демонструє той чи той ступінь загальної геополітичної закритості. Разом із тим лише 5,8% респондентів можна схарактеризувати як таких, що є виразно закритими (середні адитивних значень їхніх тестів варіюють від $-3,0$ до $-1,6$).

З огляду на це справжніми євроскептиками можна назвати 20,1% опитаних, до яких належать респонденти, котрі демонструють виразну геополітичну відкритість лише стосовно Російської Федерації, а також повністю геополітично закриті респонденти.

Проблема обізнаності та джерел інформації. Ці питання не були розглянуті у статті, але я вирішив навести свої міркування (нехай і дещо спекулятивні) з огляду на зауваження від рецензентів статті.

По-перше, було зазначено, що поза увагою залишився вплив медійного контенту. Зокрема, було висловлено припущення, що відмінності в регіональному розподілі викликані також споживанням проєвропейського та євразійського контенту. Незважаючи на те, що в масиві була інформація про джерела новин (Україна, Росія, Європа тощо), вона не була специфікована стосовно донесення проєвропейського чи євразійського контенту. Проведений аналіз хоч і продемонстрував певний вплив на геополітичні орієнтації, але не дав підстав для висновку про вирішальний вплив джерел новин. Але в своїх подальших дослідженнях я буду намагатися повніше дослідити цей чинник.

По-друге, було висловлено зауваження щодо необхідності врахування рівня задекларованої поінформованості (компетентності) респондентів щодо зазначених політичних блоків. На жаль, надати таку інформацію було неможливо, оскільки відповідні запитання відсутні в анкеті. Побічним (і, ясна річ, не найкращим) показником такої обізнаності може слугувати кількість респондентів, що мають невизначену позицію за тим чи тим геополітичним напрямом (ці дані наведено у статті).

Утім, я не звертаюся до респондентів як до обізнаних експертів, а намагаюся з'ясувати їхні оцінні судження щодо різних геополітичних напрямів — орієнтовно визначити зовнішньополітичний клімат у суспільстві. Наприклад, переважна більшість населення може не володіти експертними знаннями щодо взаємостосунків з ЄС, але це не привід відмовитися від дослідження їхнього ставлення за цим геополітичним напрямом. Фактично, експертні об'єктивні оцінки та масові реакції в суспільстві — це дві окремі складові, що мають свою вагу в контексті прийняття та особливостей впровадження геополітичних рішень політичною елітою.

Висновки

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок про назагал сприятливі умови євроінтеграційних процесів, якщо ми розглядаємо геополітичні орієнтації українського суспільства загалом. Про це свідчить як геополітична відкритість щодо Європейського Союзу серед абсолютної більшості населення України, так і стійка позитивна динаміка змін відповідних орієнтацій.

Водночас існує принаймні одна суттєва проблема суспільного масштабу, що може створювати перешкоди на шляху до євроінтеграції. Це зумовлено станом суспільних настроїв у Південно-Східному регіоні України. Враховуючи значну поширеність у вказаному регіоні скепсису щодо співпраці з Європейським Союзом, а також політичних сил, які такий скепсис підтримують, зміни геополітичних орієнтацій серед відповідної частини населення можуть відбуватися впродовж досить тривалого періоду або взагалі залишатися у теперішньому стані.

З огляду на це одним з першочергових завдань євроінтеграції в Україні є проведення додаткових детальних соціологічних досліджень у Південно-Східному регіоні України, фокусованих на проблематиці геополітичних орієнтацій. Відповідні результати дадуть змогу сформуванню адекватні принципи інформаційної роботи та впровадження програм західного партнерства у зазначеному регіоні.

Джерела

Андерсон, Б. (2001). *Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма*. Москва: Канон-Пресс-Ц, Кучково поле.

Антимонопольний комітет України (2021). *Євроінтеграційна діяльність*. Отримано з: <https://amcu.gov.ua/napryami/mizhnarodna-diyalnist/mizhnarodne-spivrobotnictvo>

Дембіцький, С. (2019). *Політична культура українського суспільства: тенденції розвитку в умовах новітніх викликів*. Київ: Інститут соціології НАН України.

Золкіна, М., Месежніков, Г., Вінерський, Л., Казіміркевич, П. (2014). *Євроінтеграція України: досвід сусідів та перспективи об'єднання суспільства*. Київ: Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва.

Міністерство інфраструктури України (2021). *Євроінтеграція*. Отримано з: <https://mtu.gov.ua/timeline/Evrointegraciya.html>

Міністерство юстиції України (2021). *Євроінтеграція*. Отримано з: <https://minjust.gov.ua/eurointergration>

Пирожков, С.І. (Ред.). (2019). *Євроатлантичний вектор України: національна доповідь*. Київ: Національна академія наук України.

Фонд державного майна України (2021). *Європейська інтеграція*. Отримано з: <http://www.spfu.gov.ua/ua/content/spf-collaboration-eurointegration.html>

Отримано 17.02.2021

References

Anderson, B. (2001). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. [In Russian]. Moscow: Canon-Press-C, Kuchkovo pole. [=Anderson 2001]

Antimonopoly Committee of Ukraine (2021). *Eurointegration activity*. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://amcu.gov.ua/napryami/mizhnarodna-diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnictvo> [=Антимонопольний комітет України 2021]

Dembitskiy, S. (2019). *Political Culture of Ukrainian Society: Tendencies of Development in Terms of New Challenges*. [In Ukrainian]. Kyiv: Institute of Sociology, NAS of Ukraine. [=Дембіцький 2019]

Ministry of Infrastructure of Ukraine (2021). *European integration*. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://mtu.gov.ua/timeline/Evrointegraciya.html> [=Міністерство інфраструктури України 2021]

Ministry of Justice of Ukraine (2021). *European integration*. Retrieved from: <https://minjust.gov.ua/eurointergration> [=Міністерство юстиції України 2021]

Pyrozhkov, S. (Ed.). (2019). *Euro-Atlantic Vector of Ukraine: National Report*. [In Ukrainian]. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine. [=Пирожков 2019]

State Property Fund of Ukraine (2021). *European integration*. [In Ukrainian]. Retrieved from: <http://www.spfu.gov.ua/ua/content/spf-collaboration-eurointegration.html> [=Фонд державного майна України 2021]

Zolkina, M., Mesezhnikov, G., Vinerskiy, L., Kazimirkevich, P. (2014). *European Integration of Ukraine: the Experience of Neighbors and Prospects for Unification of Society*. [In Ukrainian]. Kyiv: Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. [=Золкіна, Месежніков, Вінерський, Казіміркевич 2014]

Received 17.02.2021

СЕРГІЙ ДЕМБІЦЬКИЙ

Геополітичні орієнтації населення України у 2018–2020 роках: динаміка змін та сучасний стан

У статті розглянуто зміни геополітичних орієнтацій населення України щодо Європейського Союзу та Російської Федерації у 2018–2020 роках. Аналіз базується на п'яти репрезентативних опитуваннях населення України. Геополітичні орієнтації зафіксовано із використанням соціологічних тестів «EU-geopol» та «RF-geopol». Також за результатами дослідження 2020 року додатково проаналізовано геополітичні орієнтації щодо Балтійської Асамблеї, Вишеградської Четвірки, США, ГУАМ і Туреччини. Це дало змогу скласти портрет геополітичної відкритості/закритості на підставі багатовекторної геополітичної моделі.

Отримані результати дозволяють зробити висновок про стабільні та динамічні аспекти геополітичних орієнтацій українського населення. Динамічним аспектом є поступове покращення геополітичних орієнтацій щодо Європейського Союзу. Так, у період з 2018 по 2020 рік адитивний індекс соціологічного тесту «EU-geopol» зріс з $-0,1$ до $0,7$ (діапазон можливих значень обох тестів становить від -4 до 4). Стабільним аспектом є стійкі негативні геополітичні орієнтації щодо Російської Федерації. Значення адитивного індексу соціологічного тесту «RF-geopol» варіювали в діапазоні від $-2,0$ до $-1,7$.

З'ясовано, що в регіональній площині Україна умовно поділяється на дві великі зони: 1) Західний та Центральний регіони, що характеризуються прозахідною та антиросійською позиціями; 2) Південний та Східний регіони, а також Донбас, що характеризуються змішаними поглядами в питаннях геополітичного співробітництва. Під кутом зору електоральних уподобань симпатії всіх політичних сил, окрім Опозиційної платформи «За життя», зорієнтовані на співпрацю з Європейським Союзом та проти співпраці з Російською Федерацією. Зроблено висновок про необхідність проведення додаткових детальних соціологічних досліджень у Південно-Східному регіоні України, що фокусуються на проблематиці геополітичних орієнтацій. Відповідні результати допомагають сформулювати адекватні принципи інформаційної роботи та впровадження програм західного партнерства у зазначеному регіоні.

Ключові слова: геополітичні орієнтації, геополітичні позиції, Європейський Союз, Російська Федерація, Балтійська Асамблея, Вишеградська Четвірка, США, ГУАМ, Туреччина

СЕРГЕЙ ДЕМБИЦКИЙ

Геополитические ориентации населения Украины в 2018–2020 годах: динамика изменений и современное состояние

В статье рассматриваются изменения геополитических ориентаций населения Украины в отношении Европейского Союза и Российской Федерации в 2018–2020 годах. Анализ базируется на пяти репрезентативных опросах населения Украины. Геополитические ориентации зафиксированы с помощью социологических тестов «EU-geopol» и «RF-geopol». Также по результатам исследования 2020 года дополнительно проанализированы геополитические ориентации в отношении Балтийской Ассамблеи, Вышеградской четверки, США, ГУАМ и Турции. Это позволило составить портрет геополитической открытости / закрытости на основании многовекторной геополитической модели.

Полученные результаты позволяют сделать вывод о стабильном и динамическом аспектах геополитических ориентаций украинского населения. Динамическим аспектом является постепенное улучшение геополитических ориентаций в отношении Европейского Союза. Так, в период с 2018 по 2020 год аддитивный индекс социологического теста «EU-geopol» вырос с $-0,1$ до $0,7$ (диапазон возможных значений обоих тестов составляет от -4 до 4). Стабильным аспектом составляют устойчивые негативные геополитические ориентации в отношении Российской Федерации. Значения аддитивного индекса социологического теста «RF-geopol» варьировали в диапазоне от $-2,0$ до $-1,7$.

Установлено, что в региональной плоскости Украина условно делится на две большие зоны: 1) Западный и Центральный регионы, характеризующиеся прозападной и антироссийской позициями; 2) Южный и Восточный регионы, а также Донбасс, характеризующиеся смешанными взглядами в вопросах геополитического сотрудничества. С точки зрения электоральных предпочтений, симпатии всех политических сил, кроме Оппозиционной платформы «За жизнь», ориентированы на сотрудничество с Европейским Союзом и против сотрудничества с Российской Федерацией.

Сделан вывод о необходимости проведения дополнительных детальных социологических исследований на Юго-Востоке Украины, сфокусированных на проблематике геополитических ориентаций. Соответствующие результаты позволят сформировать адекватные принципы информационной работы и реализации программ западного партнерства в указанном регионе.

Ключевые слова: геополитические ориентации, геополитические позиции, Европейский Союз, Российская Федерация, Балтийская Ассамблея, Вышеградская четверка, США, ГУАМ, Турция

SERHII DEMBITSKYI

Geopolitical orientation of Ukraine's population in 2018–2020: dynamics of changes and current state

The article examines the changes in the geopolitical orientations of Ukraine's population towards the European Union and Russian Federation in 2018–2020. The analysis is based on five representative surveys of the Ukraine's population. Geopolitical orientations were measured with sociological tests «EU-geopol» and «RF-geopol». Also, based on the results of the 2020 survey, geopolitical orientations towards the Baltic Assembly, V4, USA, GUAM and Turkey were additionally analyzed. This made it possible to compose a portrait of geopolitical openness / closeness from the point of view of a multi-vector geopolitical model.

Obtained results allow us to draw a conclusion about the stable and dynamic aspects of the geopolitical orientations of Ukraine's population. Dynamic aspect is the gradual improvement of geopolitical orientations towards European Union. So, in the period from 2018 to 2020, additive index of the sociological test «EU-geopol» increased from -0.1 to 0.7 (the range of possible values for both tests is from -4

to 4). A stable aspect is constant negative geopolitical orientations towards to Russian Federation. The value of additive index of sociological test «RF-geopol» varied in the range from –2.0 to –1.7.

It has been established that from the regional point of view, Ukraine is conditionally divided into two large zones: 1) Western and Central regions, characterized by a pro-Western and anti-Russian position; 2) Southern and Eastern regions, as well as Donbass, characterized by mixed views on issues of geopolitical cooperation. In terms of electoral preferences, respondents from all political forces, except for the For Life Opposition Platform, are oriented toward cooperation with European Union and against cooperation with Russian Federation.

It is concluded that it is necessary to conduct additional detailed sociological research in the South-East of Ukraine in order to focus on the problem of geopolitical orientations. The corresponding results will make it possible to form adequate principles of information work and implementation of Western partnership programs in the specified region.

Key words: geopolitical orientations, geopolitical positions, European Union, Russian Federation, Baltic Assembly, V4, USA, GUAM, Turkey